

Nr 24

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning i syfte att skydda Djurgårdens mark från exploatering.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I:96 av herr *Ollén* och II:111 av herrar *Larsson* i Stockholm och *Nihlfors* hemställes, att riksdagen må hos Kungl. Maj:t anhålla om att en utredning om i motionerna berörda förhållanden göres i syfte att skydda Djurgårdens mark från ytterligare exploatering.

I motionerna framhålles bl. a. att stora delar av djurgårdsmarken är så belägna, att om de fått förbli obebyggda skulle de ha utgjort ett allvarligt hinder för Stockholms naturliga expansion. Utan statens mellankomst, vilken skett genom djurgårdskommissionerna och numera djurgårdsnämnden, och under trycket av utvecklingen skulle områdena kunna ha blivit föremål för osunda spekulationsintressen.

De delar av Djurgården som nu återstår outnyttjade måste emellertid få förbli obebyggda om stadsbefolkningens behov av rekreationsplatser skall tillgodoses. Det väcker oro att området år från år är utsatt för ytterligare bebyggelse. Förhållandena är otillfredsställande och den måhända säkraste utvägen vore att fridlysa den nu återstående marken som naturskyddat område. Andra utvägar är emellertid tänkbara, och det föreligger många komplicerade frågor angående äganderätt, disposition och förvaltning.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II:111.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från byggnadsstyrelsen, djurgårdsnämnden, riksmarskalksämberet, stadskollegiet i Stockholm och Skid- och friluftsförbundet, varjämte Djurgårdens hembygdsförening inkommit med yttrande.

Utvecklingen efter år 1809. Tidigare riksdagsbehandling

Djurgården, som ägs av staten, disponeras av den regerande Konungen. Konungens dispositionsrätt grundar sig numera på riksens ständers underdåniga skrivelse den 1 december 1809, varigenom ständerna erbjöd Karl XIII att till bestridande av samtliga utgifter för hovhållning m. m. emottaga en viss årlig summa mot det att till riksens ständer överlämnades »såsom en i evärderliga tider åt dem förbehållen rättighet» förvaltningen och användandet av de kungs- och kungsladugårdar m. m., som förut stått under Ko-

ningens omedelbara styrelse, med iakttagande dock, att »den här vid huvudstaden belägna Djurgården bör förbli under Kungl. Maj:ts enskilda disposition», i sammanhang varmed ständerna emellertid anhöll, »att den s. k. Djurgårdskassan måtte endast få användas till Djurgårdens förbättring och förskönande samt därvarande broars och vägars underhåll, och icke graveras med särskilda avlöningar eller gratifikationer till några vissa personer». — Enligt statsrådsprotokollet den 26 februari 1810 antog Kungl. Maj:t rikens ständers erbjudande på sätt och med villkor ovannämnda skrivelse innehöll.

Förvaltningen av djurgårdsmarken utövas av riksmarskalksämbetet genom en särskild avdelning, benämnd Kungl. Djurgårdens förvaltning.

Frågan om djurgårdsmarkens användning har vid åtskilliga tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. Sålunda förekom motioner i den s. k. djurgårdsfrågan av Sven Palme vid 1906 års riksdag, av C. B. Hellman m. fl. vid 1908 års riksdag och av Karl Starbäck vid 1913 års riksdag, samtliga väckta i andra kammaren. Sistnämnda motion föranledde utredning genom särskilt tillkallade sakkunniga, vilka i maj 1917 avgav betänkande angående Djurgårdens bevarande såsom park. De sakkunniga framlade i anslutning till en vid betänkandet fogad dispositionsplan riktlinjer för Djurgårdens framtida användning. För Södra Djurgården innebar förslaget i stort sett ett bibehållande av då rådande användning. För Norra Djurgården innebar förslaget, att ungefär hälften av den då oexploaterade marken skulle tagas i anspråk för stadsmässig bebyggelse, om så erfordrades med hänsyn till huvudstadens utveckling.

1917 års betänkande synes icke direkt ha lagts till grund för något beslut av statsmakterna. Vid 1928 och 1931 års riksdagar träffades emellertid avgöranden om exploatering av viss del av Ladugårdsgärde å Norra Djurgården, som ingick i det av 1917 års utredning föreslagna exploateringsområdet. Riksdagsbesluten härom hade föregåtts av förhandlingar mellan kronan och Stockholms stad. I samband med exploateringsbesluten avstod Konungen från sin dispositionsrätt, varvid viss ersättning tillfördes den s. k. djurgårdsfonden, vars avkastning tillföres djurgårdskassan.

Huvuddelen av det år 1931 stadsplanlagda området som omfattade cirka 150 hektar, varav ungefär 140 hektar förut icke varit stadsplanlagda, är färdigexploaterad genom dåvarande djurgårdskommissionens försorg. Vissa områden, som disponeras av försvaret eller av andra anledningar ännu icke kunnat bebyggas, kvarstår dock oexploaterade i kronans hand. Gatu- och ledningsnäten är emellertid i huvudsak utbyggda även för de kvarstående exploateringsområdena, vilka representerar betydande värden. De beräknas kunna inom den närmaste framtiden i huvudsak bebyggas, sedan vissa stadsplaneändringar genomförts. Om dessa pågår förhandlingar med Stockholms stad.

1945 års markkommission framlade åtskilliga förslag till avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande djurgårdsmarken, vilka fullföljts genom beslut av statsmakterna och Stockholms stadsfullmäktige. Här må erinras om överlåtelseerna till staden av Kaknäsområdet (83,5 hektar) och Kampementsbacken (8 hektar), båda utgörande delar av Norra Djurgården, samt upplåtelsen till staden av nyttjanderätt till vissa andra delar (om 96 hektar) av Ladugårdsgårde såsom för allmänheten fritt tillgängliga områden, i samband med att kronan erhöll nyttjanderätt till Bromma flygfält. Överlåtelsen av Kaknäsområdet skedde till reducerat pris med hänsyn till stadens önskan att icke exploatera detsamma och förbands med särskilda villkor om ytterligare ersättning till kronan, därest området likväl komme att av staden exploateras. Kaknäsområdets skyddande från exploatering är alltså numera primärt en stadens angelägenhet. Av Bromma-Gärdesavtalet berörda delar av Djurgården är intill år 1997 enligt avtalet frilagda såsom naturpark. Kampementsbacken överläts till staden att användas för sjukhusändamål, och den blivande stadsplanens utformning reglerades i avtalet av särskilda föreskrifter. Kaknäsområdet är fortfarande oexploaterat, medan frågan om Kampementsbackens bebyggande med bostäder i stället för sjukhus på framställning av staden är föremål för förhandlingar mellan kronan och staden.

Olika delar av den icke stadsplanlagda djurgårdsmarken har tid efter annan genom beslut av statsmakterna tagits i anspråk för statliga byggnader, främst högskolor och vetenskapliga institutioner, samt för sjukhus och olika museer. Här må nämnas upplåtelseerna av mark å Norra Djurgården till Veterinärhögskolan (1906), Skogshögskolan (1829, 1912), Tekniska högskolan (1911), Naturhistoriska riksmuseet (1904), Nobelinstitutet (1906), Skogs- och lantbruksakademien (1814, 1911), Sophiahemmet (1887, 1910). Allmänna barnbördshuset (1910), Tekniska museet (1933), Sjöhistoriska museet (1939), Militära förvaltningsbyggnaderna (1941) samt Gymnastiska centralinstitutet (1941). Därtill kommer åtskilliga upplåtelse för olika idrottsändamål, däribland Stadion, Östermalms idrottsplats, Stora Skuggans skjuthätor, Fiskartorpets skidbackar, tennishallar, båtuppläggningsplatser m. m. I viss mindre utsträckning har därjämte förekommit tillfälliga upplåtelse av mark till enskilda (Sankt Eriksmässan och lagerbyggnader nordväst om Värtans gasverk invid Husarviken).

I samband med arbetet inom 1945 års markkommission väcktes ånyo frågan om åstadkommande av en mera enhetlig disposition av djurgårdsmarken. Dåvarande överståthållaren Torsten Nothin verkställde på särskilt uppdrag utredning i frågan och framlade år 1947 ett betänkande, som samma år lades till grund för proposition (nr 248) angående omorganisation av djurgårdskommissionen. Genom beslut av 1947 års riksdag tillkom den nuvarande djurgårdsnämnden. Nämnden fick genom sin instruktion (SFS

889/1947, numera SFS 204/1958) till uppgift att verka för en ändamålsenlig och enhetlig disposition av statens mark å Djurgården samt handha statens exploateringsverksamhet i Stockholm. Därvid skulle nämnden bland annat i samråd med riksmarskalksämbetet och övriga vederbörande verkställa en allmän planläggning i fråga om markens användning för parkändamål, statliga och andra offentliga byggnader samt enskild bebyggelse ävensom utreda och förberedande pröva ärenden angående ifrågasatta markupplåtelser för statliga och andra ändamål.

Nu gällande regler för behandling av markupplåtelser å Djurgården innebär — då fråga icke endast är om korttidsupplåtelser, vilka kan avgöras av riksmarskalksämbetet efter djurgårdsnämndens hörande — att ärenden skall utredas och förberedande prövas av djurgårdsnämnden, som har att samarbeta med riksmarskalksämbetet och byggnadsstyrelsen. Därefter skall ärendena underställas Kungl. Maj:t och riksdagen för avgörande. Avser en upplåtelse enskild bebyggelse, har ärendet därjämte föregåtts av överläggningar med Stockholms stads vederbörande myndigheter, som därvid haft att taga ställning till stadsplaneförslag eller ansökningar om byggnadslov. I regel har också samråd skett med stadens myndigheter i fråga om allmänna byggnader, för vilka dock byggnadslov icke erfordras.

Riksmarskalksämbetet, som genom djurgårdsförvaltningen utövar Konungens dispositionsrätt, har därvid att särskilt bevaka intresset av Djurgårdens förbättring och förskönande på sätt uttalats i rikens ständers ovannämnda skrivelse år 1809. Förvaltningen brukar i sitt arbete anlita olika slag av expertis, däribland även stadsträdgårdsmästaren, och kan givetvis i mån av behov och resurser förstärka expertinslaget i verksamheten. I gällande ordning för djurgårdsärendens behandling har naturskyddsintresset en särskild företrädare i riksmarskalksämbetet med dess djurgårdsförvaltning.

Även djurgårdsnämnden har, såsom ovan nämnts, att vid den allmänna planläggningen av djurgårdsmarkens användning, jämsides med andra ändamål, beakta vad som i dess instruktion benämnes »parkändamål». Härmed avses främst Djurgårdens betydelsefulla funktion såsom naturlig park, fritt tillgänglig för allmänheten. I detta sammanhang bör icke förbises, att nämnden kan exploatera endast sådan mark, som enligt vederbörliga beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen skall användas för bebyggelse och att exploateringen dessutom måste föregås av stadsplanläggning, vilken måste antagas av Stockholms stad och fastställas av Kungl. Maj:t. Nämnden har icke för sin exploateringsverksamhet haft att taga i anspråk någon djurgårdsmark utöver vad som följer av ovan angivna beslut vid 1931 års riksdag och ett beslut 1950, vilket dock endast berör två mindre bostadskvarter vid Banérgatan. Nämnden har icke heller under sin hittillsvarande verksamhet tagit initiativ till några andra exploateringar av djurgårdsmark. Inneva-

rande års riksdag torde emellertid få taga ställning till viss exploatering, som sammanhänger med utbyggnad av Stockholms högskola och som berör djurgårdsmarken vid Experimentalfältet. Förslaget innebär i huvudsak, att det till Skogs- och lantbruksakademien upplåtna området friställes från nuvarande användning och i stället till vissa delar utnyttjas för högskolan (universitetet) medan återstående delar återföres till Kungl. Djurgården.

Yttrandena

Byggnadsstyrelsen anför:

Byggnadsstyrelsen delar de synpunkter, som i motionen framförts, beträffande värdet av att Djurgårdens mark i största möjliga utsträckning bibehållas såsom naturpark. Styrelsen är således beredd att understödja åtgärder i detta syfte och bevaka dessa intressen.

Såsom ett led häri avser byggnadsstyrelsen att delta i det arbete med upprättandet av en dispositionsplan över Djurgårdens mark, som planeras utföras i samråd mellan djurgårdsnämnden, djurgårdsförvaltningen och styrelsen. Styrelsen är för sin del beredd att medverka till att en sådan plan snarast möjligt kommer till stånd.

Då frågan om användningen av Djurgårdens mark kommer att tagas upp till prövning, anser sig byggnadsstyrelsen icke böra tillstyrka den i motionerna föreslagna särskilda utredningen.

Djurgårdsnämnden framhåller bl. a. att det är naturligt att i en växande miljonstad, särskilt med stockholmstraktens splittrade topografi, ett välbeläget och obebyggt område som Djurgården blir föremål för en hel rad markanspråk. Olika slag av offentlig bebyggelse, idrottsanläggningar m. m. har tillgodosetts med mark från Djurgården. Av allt att döma kommer liknande anspråk att framdeles framföras. Andra anspråk på djurgårdsmark, kanske väl så svåra att avväga och bemästra, ställes av den växande trafiken.

Nämnden anför vidare:

Det är i en sådan situation fullt förståeligt, att motionärerna velat framträda såsom speciella förespråkare för naturskyddsintressena. Djurgårdsnämnden kan för sin del i princip instämma i syftet med motionerna, alldeles särskilt som nämnden i sina hittillsvarande överväganden ofta ställts inför olika markanspråk och därvid också haft att beakta naturparksintresset. Nämnden avser också att inom den närmaste tiden — sedan numera bland annat förslag till regionplan för Stockholmstrakten framlagts och förslag till markdisposition för Stockholms universitet skett genom preliminär överenskommelse med Stockholms stad och dessutom vissa andra förutsättningar klarlagts — i samråd med riksmarskalksämnet och byggnadsstyrelsen utarbeta och för Kungl. Maj:t framlägga sådant förslag till allmän planläggning i fråga om djurgårdsmarkens användning, som förutsättes i nämndens instruktion. I detta sammanhang torde såväl de speciella naturskyddsintressena som Stockholms stads intressen även få tillfälle göra sig hörda.

Att en sådan dispositionsplan icke redan föreligger betyder emellertid ingalunda att riktlinjer saknats i den hittillsvarande verksamheten. En sådan linje, som för övrigt alltid framträtt klar i alla diskussioner kring Djurgården, är just naturparkslinjen. Beträffande Södra Djurgården har denna kommit till uttryck, dels i avstyrkande av nybebyggelse där, dels i åtgärder för friläggande av mark för strandpromenader samt planering för en bättre differentiering av gång- och körtrafik och förbättrade parkeringsförhållanden. Djurgårdsmyndigheterna och stadens vederbörande organ har enat sig om en preliminär plan i sistnämnda avseenden. Även planer på trafikomläggningar i syfte att möjliggöra nya parkanläggningar finns utarbetade. Dessa planer ställer emellertid ökade krav på djurgårdskassan och torde dessutom förutsätta ökade bidrag från staden. I korthet kan sägas att naturparkstanken hittills helt fullföljts beträffande Södra Djurgården och att det hot, som man kan skönja mot denna utomordentligt vackra och värdefulla del av Djurgården kan sägas främst bestå i det förslag till s. k. österled, som intagits i den år 1958 framlagda regionplanen. Djurgårdsnämnden har dock reserverat sig mot en dylik österled.

Beträffande Norra Djurgården, som fortfarande innehåller betydande områden »orörd» mark, uppskattningsvis cirka 350 hektar (utöver de av staden innehavda delarna av Ladugårdsgårde och Kaknäs, vilka tillsammans innehåller cirka 200 hektar med naturparks karaktär), har av nämnden hittills icke företagits några dispositioner, som kan sägas utgöra något hinder för eller äventyra dess funktion som naturpark. Nämnden avser också att i blivande dispositionsplan tillgodose naturparksintresset genom lämpligt utformade reservat. I vissa avseenden (specialanvändning av viss mark, trafikfrågor, landskapsvård m. m.) torde ytterligare planläggning bli erforderlig även inom naturparksreservaten, och nämnden har för avsikt att successivt till behandling upptaga frågor härom i samråd med berörda parter.

Beträffande frågan om djurgårdsnämndens sammansättning med hänsyn till naturvårdsintressena m. m. anför nämnden följande:

Vid nämndens tillkomst fästes särskilt avseende vid att riksdagen skulle få omedelbar insyn i och inflytande på verksamheten. Detta har tagit sig uttryck däri, att fyra av nämndens fem ledamöter skall vara ledamöter av riksdagen. Motionärerna, som närmast synes vilja öka riksdagens inflytande på djurgårdsärendena, synes därjämte vilja ha bestämmelser, som garanterar särskilt inflytande i ovannämnda båda avseenden. Såsom förut framhållits innehåller emellertid nämndens instruktion föreskrifter om beaktande av naturparksintressena, och då Kungl. Maj:t utser nämndens ledamöter, torde man få förutsätta att personvalet sker även med hänsyn till denna sida av nämndens verksamhet. Därjämte har, såsom ovan angivits, de av motionärerna angivna specialintressena självständigt inflytande på avgörandena dels genom riksmarskalksämberet, dels genom Stockholms stads vederbörande myndigheter. Att dessutom utse särskilda företrädare inom nämnden för specialintressena synes rent principiellt mindre lämpligt, och skulle måhända leda till anspråk på särskilda företrädare även för andra specialintressen. Därtill kommer att djurgårdsnämnden, i likhet med riksmarskalksämberet, har möjlighet att anlita särskild expertis, då så erfordras, och att samråda med olika statliga fackmyndigheter, såsom bygg-

nadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet, domänstyrelsen m. fl., och därigenom få även speciella naturskyddsintressen utredda och beaktade. Beträffande nämndens sammansättning bör även nämnden skall kunna fungera som företrädare för staten vid förhandlingar med Stockholms stad i mark- och planfrågor och därmed även rörande ekonomiska mellanhavanden, som kan äga samband med djurgårdsmarkens användning som naturpark åt huvudstadens befolkning.

Sammanfattningsvis vill nämnden såsom sin mening uttala, att nuvarande organisatoriska förhållanden, som ger riksdagen insyn och avgörande inflytande på djurgårdsärendenas behandling, möjliggör ett ändamålsenligt beaktande av de olika intressen och ofta komplicerade förhållanden, som berör dispositionen av djurgårdsmarken, däribland även det av motionärerna särskilt understödda naturskyddsintresset. Den utredning, som motionärerna hemställt om, torde i allt väsentligt motsvara den dispositionsplan, som det åligger nämnden att upprätta och som torde kunna framläggas i en nära framtid.

Nämnden avstyrker motionerna.

Riksmarskalksämberet uttalar bl. a. att statens utnyttjande av djurgårdsmark för egna eller närstående behov torde utvisa att, oaktat statsmakterna i princip få antagas ha haft en positiv inställning till Djurgårdens framtida bevarande som park och naturreservat, betydande områden tagits i anspråk för ändamål som innebär varaktig nytta för staten i form av inkomster eller besparade kostnader. Detta har haft sin naturliga förklaring i statens behov av mark för egna institutioner samt i stadens tillväxt. Det aktuella läget torde vara att utvecklingen kommit nära den gräns, vars överskridande skulle medföra en allvarlig rubbning av statsmakternas avsikter vid tillvaratagandet av Djurgårdens särställning.

Ämbetet anför avslutningsvis:

En bestämd ordning är f. n. gällande beträffande prövning av önskemål om upplåtelse av mark på Djurgården. Denna ordning innebär, vad avser projektering för allmänt byggnadsändamål på mark som förvaltas under Riksmarskalksämberets inseende, att varje ärende skall, före byggnadsplanernas uppgörande, underställas Riksmarskalksämberet som i samråd med Djurgårdsnämnden och övriga vederbörande har att taga ställning till den ifrågasatta användningen av marken.

Riksmarskalksämberet, som i princip instämmer i motionernas syfte, finner med hänvisning närmast till den sålunda förefintliga organisationen, att behov icke föreligger av en ny statlig utredning av hithörande frågor, så mycket mindre som exploateringen bör anses nu vara i huvudsak avslutad.

Riksmarskalksämberet vill slutligen uttala en förhoppning att friområdena bevaras samt att Djurgårdskassans inkomstmedel i ökad omfattning måtte få användas till bestridande av sådana kostnader för Djurgårdens förbättrande och förskönande som icke rimligen böra gäldas av staden.

Stadskollegiet i Stockholm har inhämtat yttrande från byggnadsnämnden och skönhetsrådet och återoppar vad dessa anfört.

Byggnadsnämnden understryker vikten av att en översiktlig planering av Norra Djurgården kommer till stånd och anför:

De rätt betydande inskränkningar av de för allmänheten här tillgängliga naturområdena, som under senare år skett ej blott för vetenskapliga institutioner utan även för mera tillfälliga kommersiella ändamål, framhäver angelägenheten av att en sådan planläggning avseende hela det här ifrågasvarande Djurgårdsområdet snarast äger rum och beaktas vid utformningen av den universitetsstad, som är avsedd anläggas i samband med den enligt byggnadsnämndens mening i och för sig alldeles riktiga utflyttningen av Stockholms Högskola till Frescati. I enlighet med gällande grunder för tillkomsten av generalplan bör staden beredas tillfälle att medverka vid denna planläggning. Staden har självfallet även intressen att bevaka i fråga om den närmare dispositionen av Djurgårdens park- och naturområden, ett förhållande, som enligt nämndens mening bör beaktas vid Djurgårdsförvaltningens organisation.

Stadsbyggnadskontoret framhåller i tjänsteutlåtande till byggnadsnämnden, att det är det förhållandevis planlösa intrånget av olika institutioner, som utgör den största faran för ett bevarande av Norra Djurgården som ett stort friluftsområde, och att en översiktsplan bör komma till stånd.

De preliminära i tidigt skede förda diskussionerna om översiktsplan för olika delar av Norra Djurgården är för kontorets del sammanförda i 1952 års förslag till Generalplan för Stockholm.

Stadsbyggnadskontoret anför vidare:

Om praktiskt taget alla återstående friområden inom den södra delen av Norra Djurgården genom olika avtal äro säkerställda för ett fortsatt nyttjande som sådana, äro förhållandena inom den norra delen helt ouppklara. Genom i olika sammanhang aktualiserade förhandlingar mellan kronan och staden har dock arbetet med en dispositionsplan påbörjats inom stadsbyggnadskontoret, dels för ett område i vinkeln mellan Lidingövägen och Värtajärnvägen fram till Ugglevikskällan, dels för all icke tidigare planlagd mark norr om Värtajärnvägen.

Inom det förstnämnda av dessa områden finnas ett antal upplåtelse av mer eller mindre permanent natur längs Lidingövägen för olika idrottsanläggningar och sjukhusinstitutioner. Vidare tas en stor del av området i anspråk av Kungl. Tekniska Högskolan och kring denna utefter Drottning Kristinas Väg grupperade tekniska institutioner. Denna bebyggelse har tillkommit utan någon i formellt hänseende fastställd plan. Det för friluft ändamål användbara området omfattar i huvudsak den s. k. Lill-Jansskogen — ett triangulärt område, som i sydost begränsas av Fiskartorpsvägen, i sydväst gränsar till Tekniska Högskolans område och i norr avskäres av Värtajärnvägen. Såväl i 1952 års generalplan som i det föreliggande dispositionsplaneförslaget har Lill-Jansskogen med vissa utlöpare över nuvarande fältrittklubbens banor fram mot Lidingövägen föreslagits utlagda som parkområde, medan övriga delar efter särskilda detaljutredningar skulle reserveras för idrott och olika institutioner samt enligt kontorets uppfattning stadsplanläggas.

En översiktlig plan för det stora området norr om Värtajärnvägen upp till

Ålkistan har nu aktualiserats av den ifrågasatta utflyttningen av Stockholms Högskola till Frescati. Hela detta område — åtminstone öster om Roslagsbanan — Roslagsvägen — torde i de flestas medvetande utgöra ett fritt tillgängligt parkområde, men i själva verket finnas därinom betydande markupplåtelser, som begränsa rörelsefriheten. Det torde väl egentligen endast vara terrängen kring och väster om Fiskartorpet och runt Lappkärrsbergen, som är i egentlig mening helt fria. I övrigt sträcker sig ett brett bälte tvärs över området, vilket är inhägnat eller eljest avlyst för tillträde. Man har dels stora markupplåtelser för Lantbruksakademien och Veterinär-bakteriologiska anstalten, vilka sträcka sig ända från Roslagsvägen fram till Stora Skuggan, där ett arrendeområde för Stora Skuggans skjutbanor sedan sträcker sig så långt österut mot stranden vid Lilla Värtan, att området i praktiken är uppdelat i två hälfter. På båda sidor om Roslagsvägen ligger ytterligare ett antal vetenskapliga institutioner, vilkas områden äro helt undandragna fritidsbruk. Den både här och inom det nyssnämnda området förekommande bebyggelsen är dock så gles, att man har ett allmänt intryck av bebyggelse i park. Det uppges att Bergianska trädgården besitter sitt område med oinskränkt äganderätt.

Det område, som nu särskilt framhålles i motionen och som avses för den till universitet ombildade Stockholms Högskola, sammanfaller i stort sett med det område, som nu är upplåtet för lantbruksakademien, så att ur tillgänglighetssynpunkt torde allmänheten inte märka stor skillnad, snarare blir det nog lättare att i framtiden genomkorsa området. Bebyggelsen blir dock av en betydligt större intensitet. Inte heller torde den i motionen antydda trafikleden innebära större intrång på mark som är möjlig att utnyttja för fritidsändamål, då de senaste planerna för vägen visa en ny trafikled förlagd utefter Roslagsbanan, som ändock ganska definitivt avskär det stora friutrymmet från kontakt med Brunnsviken.

Den omständigheten, att Stockholms universitet snart kan börja sin verksamhet inom denna del av Norra Djurgården, gör det dock enligt stadsbyggnadskontoret angeläget att få ett fastläggande av de områden, som för framtiden skola bibehållas som park- och naturområden. Man löper annars stor risk att till universitetets närhet söka sig andra anläggningar, som kunna förläggas på annat håll men för vilka universitetets närhet kombinerat med tillgången på mark för vilken något bestämt utnyttjande inte finns fastställt, är en stor lockelse.

Kontoret säger sig förutsätta att den översiktliga planering av denna del av Norra Djurgården, vilken måste göras i samband med universitetsbebyggelsens tillkomst, får utsträckas till hela det här diskuterade området och till slut resultera i ett avtal mellan staden och kronan om markens utnyttjande, vilket är grundat på en i vederbörlig ordning fastställd generalplan.

Skönhetsrådet ansluter sig i allt väsentligt till av stadsbyggnadskontoret anförda synpunkter på behovet av en översiktlig planering och finner det böra prövas, om icke endast en del av högskolan rimligen bör flyttas till Norra Djurgården samt anför härom:

Man skulle i så fall vinna två fördelar. Samtidigt som Norra Djurgården i större utsträckning kunde bevaras som park- och naturområde skulle

trakten kring Observatoriekullen kunna för sina avsedda ändamål behålla sina många fullt användbara, delvis nybyggda eller moderniserade universitetsinstitutioner och därmed sin traditionsrika miljö, som gjort den till ett verkligt »latinskt kvarter» i staden. För Stockholm liksom för hela landet vore det djupt beklagligt om denna miljö skulle gå förlorad eller ändra karaktär. Även ur denna synpunkt vill rådet förorda, att man endast med stor försiktighet och i begränsad omfattning bör företaga en flyttning av högskolans institutioner till Norra Djurgården.

Djurgårdens hembygdsförening anför vissa kritiska synpunkter på den skedda och planerade exploateringen av Djurgårdens mark och framhåller bl. a. att betydande belopp som genom exploateringen influerat till statskassan icke använts för Djurgårdens vårdande och förskönande ehuru så bort ske enligt 1809 års beslut.

Föreningen tillstyrker motionerna.

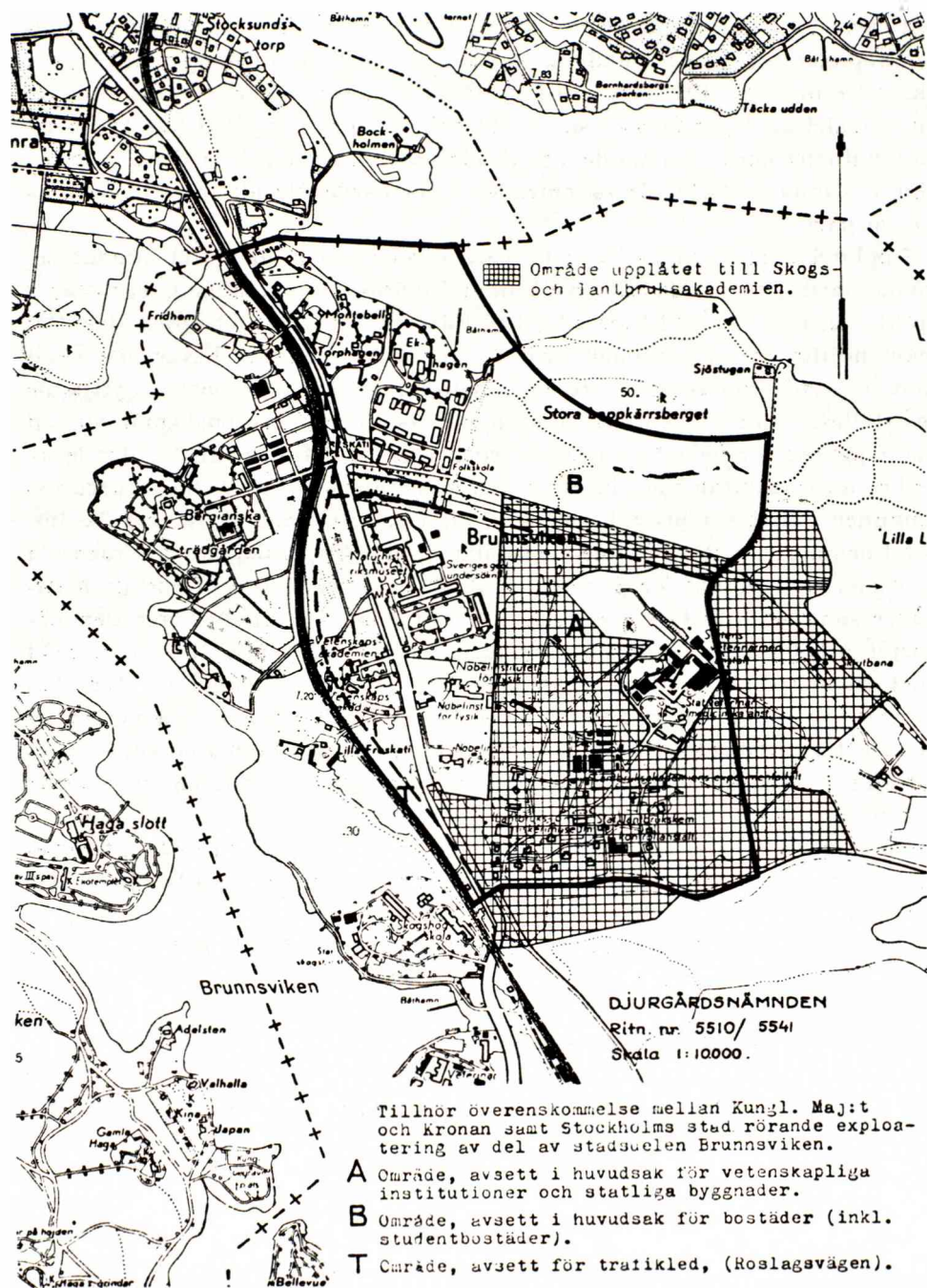
Jämväl *Skid- och friluftsförbundet* tillstyrker bifall.

Utskottet

Djurgårdens rättsliga status såsom mark i statens ägo men under Konungens enskilda disposition har konfirmerats genom ständernas skrivelse den 1 december 1809 och Kungl. Maj:ts beslut den 26 februari 1810. Ständerna anhöll i sin skrivelse bl. a. att den s. k. Djurgårdskassan endast måtte få användas till Djurgårdens underhåll, förbättrande och förskönande m. m.

Avsevärda delar av djurgårdsmarken har sedermera tagits i anspråk för tillgodoseende av Stockholms stads behov av tomtmark och för statliga ändamål. Utskottet har tidigare i detta utlåtande lämnat en redogörelse för huvuddragen i denna utveckling. Sammanfattningsvis kan anföras, att Södra Djurgårdens parkområde sedan år 1917 icke synes hotat av intrång, därest icke en planerad genomfartsled, som dock icke äger aktualitet för dagen, kommer till utförande. Beträffande Norra Djurgården åter gäller, att dess markområden ofta kommit i blickpunkten då den växande storstadens krav på utrymme för olika ändamål förts fram. Härigenom har under årens lopp större delen av de ursprungliga parkområdena kommit att exploateras. Som exempel på områden som sålunda tagits i anspråk kan nämnas Gärdesstaden, Stockholms stadion, Östermalms idrottsplats, Sophiahemmet, Röda Korsets sjukhem, Tekniska högskolan, Experimentalfältet och Bergianska trädgården. De nu mest aktuella frågorna är utflyttningen av det blivande Stockholms universitet till Experimentalfältet och byggandet av studentbostäder på södra sidan av Lappkärrsberget, vilket kommer att medföra ytterligare anspråk på markupplåtelse. Beträffande utflyttningen har förslag framlagts i proposition nr 106 till årets riksdag.

Utskottet finner i likhet med motionärerna nödvändigt, att så stora delar som möjligt av den ännu ej exploaterade djurgårdsmarken bibehålls som

naturpark. Utskottet har härvid stöd i tidigare av riksdagen gjorda ståndpunktstaganden, vilka måhända klarast kommit till uttryck i riksdagens skrivelse nr 3 vid 1913 års riksdag, däri riksdagen under framhållande av önskemålet att Djurgården i så stor utsträckning som möjligt bibehölles såsom naturlig park hemställde om utredning med syfte att en lämplig gräns skulle kunna fastslås för de områden, som borde för all framtid bevaras såsom park.

Upplåtelseerna av mark har i tidigare skeden, såvitt utskottet kunnat bedöma, med vissa undantag skett utan inbördes sammanhang, varigenom splittringen av området kommit att bli särskilt påtaglig. Det synes utskottet icke möjligt att en rationell ordning för naturvärdenas bevarande skall kunna åstadkommas utan att en enhetlig plan för områdets utnyttjande fastställs. Från Stockholms stad har också framförts önskemål om en planläggning för hela Norra Djurgården och ett definitivt fastställande av vad som för framtiden bör bevaras som naturreservat. Vidare har djurgårdsnämnden enligt sin instruktion bl. a. att i samråd med riksmarskalksämbetet och övriga vederbörande verkställa en allmän planläggning i fråga om markens användning för parkändamål, statliga och andra offentliga byggnader samt enskild bebyggelse. Enligt vad nämnden upplyst har den påbörjat arbetet med en dispositionsplan, vilken skall upprättas i samråd med riksmarskalksämbetet, byggnadsstyrelsen och Stockholms stad. Utskottet vill uttala sin tillfredsställelse härmed och understryka vikten av att arbetet fortskrider i en takt som medger, att resultatet i en snar framtid kan framläggas och, om så befinnes lämpligt, underställas riksdagens prövning.

Då sålunda arbete redan igångsatts med en planläggning i syfte att reglera de av motionärerna påtalade förhållandena finner sig utskottet böra hemställa,

att de likalydande motionerna I:96 och II:111 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 april 1959

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Nyström, Strandler, Johan Persson,* Gustaf Henry Hansson, Nestrup, Jacobsson,* Jonasson, Nils Johansson, Hellebladh* och Tage Johansson;

från a n d r a kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Engkvist, Dickson, Ekström i Björkvik,* Björkänge, Jacobsson i Sala, Svensson i Kroks-
torp, Lundmark, Nihlfors*, fru Lewén-Eliasson, herrar Börjesson* och Larsson i Stockholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.